

Osaava ja luova Suomi

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15

Osaava ja luova Suomi

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:15

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Liisa Heikkilä

Kansi / Omslag: www.rodeo.fi (Christopher King)

ISBN 978-952-485-941-7 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja / Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2010:15

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tiivistelmä ja keskeiset kannat	5
3	Toimintaympäristön kehitysnäkymät	6
4	Ratkaisumallit	10
4.1	Koulutus- ja tiedepolitiikka	10
4.1.1	<i>Kansallista ja alueellista kilpailukykyä ja hyvinvointia parannetaan, työllisyysasteen nostamista tuetaan</i>	10
4.1.2	<i>Opintoja nopeutetaan ja elinikäistä oppimista edistetään</i>	11
4.1.3	<i>Kansainvälistymisellä laatua ja vaikuttavuutta</i>	12
4.1.4	<i>Sivistykselliset perusoikeudet ja koulutuksen alueellinen saatavuus turvataan</i>	13
4.1.5	<i>Koulutuksella tuetaan osallisuutta ja vähennetään syrjäytymistä</i>	14
4.1.6	<i>Rahoitusta kehitetään ja ohjausta terävöitetään</i>	14
4.2	Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka	16
4.2.1	<i>Kulttuurin perustaa ja vaikuttavuutta vahvistetaan</i>	16
4.2.2	<i>Luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiä parannetaan</i>	17
4.2.3	<i>Kulttuuriosallistumista edistetään ja alueellinen tasa-arvo turvataan</i>	17
4.2.4	<i>Kulttuurin taloutta vahvistetaan</i>	18
4.2.5	<i>Liikunnalla edistetään hyvinvointia ja osallisuutta</i>	19
4.2.6	<i>Nuoret aktiivisiksi yhteiskunnan toimijoiksi nuorisopolitiikan keinoin</i>	20
4.3	Innovatiivinen, selkeä ja tehokas julkinen hallinto	21
4.3.1	<i>Hallinnonalojen välinen työnjako ja yhteistyö</i>	21
4.3.2	<i>Aluehallinnon kehittäminen</i>	23
4.3.3	<i>Kuntapolitiikka</i>	23
4.3.4	<i>Kansallinen digitaalinen kirjasto ja pitkäaikaissäilyttäminen</i>	23

1 Johdanto

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus on virkamiesvalmisteluna laadittu analyysi niistä yhteiskunnallista haasteista, näkökulmista ja toimenpiteistä, joilla opetus- ja kulttuuriministeriö osallistuu Suomen elinvoiman, menestyksen ja hyvinvoinnin rakentamiseen 2010 -luvulla.

Tulevaisuuskatsauksen toimintaympäristöä koskevat kehitysnäkymät luvussa kolme perustuvat ennakkointiverkoston toimintaympäristökuvaukseen, opetus- ja kulttuuriministeriön strategiaan 2020, toimialakohtaisiin strategioihin, selontekoon kulttuurin tulevaisuudesta sekä muihin yhteiskuntapoliittisessa ja hallinnonalan sekä ministeriön sisäisissä keskusteluissa ja selvityksissä esille nousseisiin näkökulmiin. Luvussa neljä on esitetty kehitysnäkymien pohjalta keskeiset ratkaisumallit ja toimenpiteet, joilla toimintaympäristön haasteisiin on mahdollista vastata.

Toimenpide-esitykset koskevat opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan, hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja työnjakoa sekä eräiltä osin myös muita hallinnonaloja. Kustannusvaikutukset tulee arvioida osana budjettivalmistelua ja toiminnan ja talouden suunnittelua.

2 Tiivistelmä ja keskeiset kannat

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus perustuu neljään keskeiseen näkökulmaan:

- Suomen hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn edistämiseen
- tietoyhteiskuntakehityksen mahdollisuuksien hyödyntämiseen
- väestökehityksen ja alueellisen erilaistumisen vaikutusten huomioimiseen palveluissa
- kansalaisten osallisuuden edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Keskeisiksi nousevat seuraavat tavoitteet:

- sivistykselliset perusoikeudet ja alueellisten koulutus-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalveluiden saatavuus turvataan
- työllisyysasteen nostamista ja kilpailukykyä tuetaan osaamisen kehittämisellä ja opinto- ja nopeuttamalla
- elinikäistä oppimista edistetään
- panostetaan tutkimus- ja innovaatiotoimintaan
- kulttuurin perustaa ja luovan työn yhteiskunnallista vaikuttavuutta vahvistetaan
- kulttuurin kansantaloudellista merkitystä vahvistetaan
- kansalaisten osallisuutta ja hyvinvointia tuetaan ja vähennetään syrjäytymistä
- kehitetään rahoitusta ja terävöitetään ohjausta
- kuntataloutta ja -rakennetta kehitetään siten, että peruspalvelut voidaan turvata
- panostetaan kansainvälistymiseen
- hallinnonalojen välistä työnjakoa selkeytetään.

3 Toimintaympäristön kehitysnäkymät

Suomen hyvinvointi ja kilpailukyky edellyttävät uutta osaamista ja uusia osaamisalueita

Maaailman talouden integraatio- ja globalisaatiokehitys jatkuvat voimakkaina mutta talouskehityksen suuntaan liittyy epävarmuustekijöitä. Globaalitalouden painopisteet muuttuvat; nousevat taloudet panostavat yhä enemmän koulutukseen, tutkimukseen, luovuuteen ja innovatiivisuuteen haastaen kehittyneet taloudet. Maiden väliset menestys- ja kilpailukykyerot syntyvät yritysten, yhteiskuntien ja yksilöiden taidosta hyödyntää olemassa olevia kykyjään ja omaleimaisuuttaan sekä kehittää tieteen, teknologian, koulutuksen, taiteen ja kulttuurin tarjoamia mahdollisuuksia.

Väestö ikääntyy Suomessa. Huoltosuhteen muutoksen sekä talouden viimeaikaisen kehityksen seurauksena tarvitaan 2010-luvulla julkista taloutta tasapainottavia toimia. Mm. työllisyysaste on nostettava nykyistä korkeammalle tasolle, työuria pidennettävä ja työelämää kehitettävä. Lisäksi tarvitaan uusia taloutta vahvistavia ja yhteiskunnan elinvoimaisuutta ja hyvinvointia lisääviä aloitteita ja toimia. Osaamiseen, luovuuteen ja innovatiivisuuteen liittyviä voimavaroja on vahvistettava ja niiden käyttöä suunnattava muuttuvien tarpeiden mukaisesti. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriön toimiala on erityisen tärkeä.

Koulutuksen kannalta erityisenä haasteena ovat kansainvälisesti vertaillen pitkät koulutusurat, koulutustasoerot nuoremman ja vanhemman väestön, sukupuolten ja eri alueiden kesken, osan nuorista jääminen työmarkkinoiden ulkopuolelle sekä koulutusjärjestelmän tehokkuus. Väestön koulutustaso Suomessa ei ole saavuttanut vielä OECD-maiden kärkeä. Korkea osaaminen on valittu myös Eurooppa 2020 -strategian keskeiseksi tavoitteeksi.

Työ- ja arkielämän tieto-, taito- ja osaamisvaatimukset kasvavat ja muuttuvat entistä nopeammin. Tarvitaan sekä laaja-alaista sivistystä, kansalais- ja elämänhallintataitoja että monipuolista ja laajaa ammattiosaamista ja työelämätaitoja. Laaja-alaisuuden ohella tarvitaan vahvaa ja syvällistä ammattialakohdasta ammattitaitoa.

Suomen perinteisesti vahvoilla toimialoilla on edessään rakennemuutos ja työllisyyden rakenne muuttuu korkeaa osaamista edellyttäväksi. Teollisuudessa erityisesti kokoonpanotyö on siirtymässä maan rajojen ulkopuolelle. Toimialarakenne on palveluvaltaistumassa ja se kehittyy lähemmäs tyyppillistä kehittyntä EU-jäsenvaltiota. Kestävää kehitystä ja vihreää teknologiaa koskevat innovaatiot ovat uusia kilpailukyyn elementtejä.

Koulutuksen avulla voidaan luoda edellytyksiä sekä olemassa olevien osaamisalueiden vahvistamiselle että uusien osaamisalueiden ja niiden rajapintojen löytymiselle, mikä aiheuttaa haasteita osaamis-

koulutustarpeiden ennakkoinnille. Yritysten kansainvälistyminen ja koulutetun työvoiman liikkuvuuden kasvu synnyttävät kansainväliset työmarkkinat, jotka edistävät eurooppalaisten ja globaalien koulutusmarkkinoiden kehittymistä, korkeakoulujen erikoistumista, erilaistumista ja jopa rajat ylittäviä rakenteellisia liittoumia ja fuusioita. Koulutuksen ja osaamisen viennin merkitys kasvaa.

Kulttuuri ja luovat alat vahvistavat yhteiskunnan sivistys- ja osaamisperustaa ja monipuolistavat Suomen toimialarakennetta. Kasvava kulttuuri- ja liikuntapalveluiden ja immateriaalituotteiden kysyntä vahvistaa myös palvelutoimialojen kehitystä ja innovaatiotoimintaa. Monimuotoiset kulttuuriset tuotteet ja palvelut ovat kasvava osa kansainvälistä kauppaa. Kulttuurin tuonti Suomeen on ollut toiseksi vientiä olennaisesti suurempaa. Kulutuksen kohdistuminen kulttuuriin on myös kestävän kehityksen tavoitteiden mukaista.

Maahanmuuttajien määrä lisääntyy Suomessa, ja heidän osaamistaan tulisi hyödyntää työmarkkinoilla. Vaarana on, että maahanmuuttajien rooli työmarkkinoilla typistyy sisääntuloammatteihin eikä maahanmuuttajien osaamista kyetä hyödyntämään täysipainoisesti. Maahanmuuttajien keskuudessa riski syrjäytyä on suuri. Maahanmuuttajat jäävät väestöstä useammin työelämän, koulutuksen ja kulttuurielämän ulkopuolelle.

Tietoyhteiskuntakehitys uudistaa koulutuksen, tieteen ja kulttuurin kenttää

Tietoyhteiskuntakehitys jatkuu voimakkaana ja saa uusia, ennakoimattomiakin muotoja. Viestinnän ja viestintäteknologian kehitys, erityisesti digitalisoituminen, monipuolistaa oppimisympäristöjä. Oppiminen ja osallistuminen tapahtuvat yhä enemmän tietoverkoissa tai teknologiaa muutoin hyödyntäen. Tulevaisuuden koulu on ”älykoulu”, jossa oppiminen tapahtuu sekä lähiopetuksena että virtuaalisesti uudenlaisia opetus- ja oppimistapoja soveltaen ja

oppimisympäristöjä kehittämällä. Mediakasvatuksen merkitys korostuu. Teknologisia mahdollisuuksia hyödynnettäessä on kuitenkin tärkeää huolehtia myös koulun yhteisöllisen tehtävän säilymisestä ja vahvistumisesta.

Tieteen tekeminen muuttuu digitalisoitumisen myötä olennaisesti ja esiin nousee uusia tutkimusmenetelmiä ja tutkimuksen toimintaympäristöjä. Voidaan puhua ”e-tieteestä”. Sähköisessä muodossa olevan tutkimusaineiston saatavuuteen, säilytykseen ja hyödyntämiseen liittyvät kysymykset tulevat tärkeiksi.

Tieto- ja viestintäteknologinen kehitys vaikuttaa kulttuurin ja taiteen tuottamisen ja välittämisen tapoihin. Kulttuuri monimuotoistuu edelleen. Kirjastojen tehtäväkuva laajentuu perinteisten aineistojen ohella entistä enemmän sähköisiin aineistoihin. Digitaalisten kulttuurin tietovarantojen hyödyntäminen ja pitkäaikaissäilytyksen järjestäminen ovat suurimpia haasteita. Audiovisuaalisen kulttuurin siirtyä digitaaliseen tuotantoon ja jakeluun muuttaa alan rakenteita ja aiheuttaa paineita alan tukijärjestelmien uudistamiseen. Kulttuurisisältöjen ja -palvelujen markkinat edellyttävät digitaaliseen ympäristöön soveltuvia liiketoimintamalleja.

Teosten käytön digitalisoituminen ja viestintäympäristön muutokset ja digitalisoituminen lisäävät tarvetta kehittää tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta. Tekijänoikeusjärjestelmään kohdistuu eri intressiryhmien ristikkäisiä paineita. Tekijänoikeuksien tuntemus, taito hyödyntää niitä ja muu tekijänoikeudellinen osaaminen ovat myös entistä merkittävämpiä kilpailutekijöitä.

Väestökehitys ja alueiden erilaistuminen edellyttävät uusia palvelujen tuottamisen tapoja

Väestö- ja ikärakenteen kehityksen myötä opetus- ja kulttuuriministeriön toimialojen palvelutarpeet lisääntyvät kasvukeskuksissa. Ilman erityistoimenpiteitä palvelujen tuottamisen ja toimintojen kehittämi-

sen mahdollisuudet heikentyvät väestöä menettävillä alueilla.

Tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien turvaaminen maan kaikissa osissa vaikeutuu, kun väestö vähenee ja erityisesti nuoremmat ikäluokat pienevät haja-asutusalueilla. Kuntien koko ja toiminta-edellytykset vaihtelevat paljon. Pienet kunnat eivät yksin pysty huolehtimaan laadukkaan opetuksen, oppilashuoltopalvelujen ja muiden tukipalvelujen tuottamisesta. Muutoinkin palveluissa on kuntakoh-
taisia eroja.

Eri alueiden kulttuuriset tarpeet ja palvelut eroavat toisistaan. Kulttuurin taloudellinen toiminta ja työllisyys keskittyvät vahvasti pääkaupunkiseudulle ja suurimpiin kaupunkeihin. Väestökehitys ja kuntien taloustilanne vaikuttavat myös edellytyksiin tuottaa kirjasto-, liikunta- ja nuorisopalveluja tasa-arvoisesti.

Yli 65 vuotiaiden määrän kasvaessa vapaan sivistystyön, liikunta-, kulttuuri- ja muiden vapaa-ajanpalveluiden kysyntä lisääntyy ja monipuolistuu. Tarvitaan sekä peruspalveluja että palvelujen tuottamisen uusia muotoja. Palvelujen tuottamisessa on otettava yhä enemmän huomioon myös väestöryhmien sisäinen erilaisuus. Odotukset, tarpeet ja maut eivät jakaudu ikäryhmittäin.

Maahanmuuttajaväestön keskittyminen Etelä-Suomen suuriin asutuskeskuksiin aiheuttaa haasteita sivistyspalvelujen ja -toimintojen järjestämiselle näillä alueilla. Nykyiset järjestelmät eivät välttämättä kykene riittävästi ottamaan huomioon maahanmuuttajien tarpeita. Osallistumisen tueksi tarvitaan kohdennettuja toimenpiteitä. Perustavoitteena tulee jatkossakin olla, että maahanmuuttajien tarpeista huolehditaan mahdollisimman hyvin osana koulutuksen, kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön normaalijärjestelmiä.

Kansalaisten osallisuus takaa hyvinvointia ja estää syrjäytymistä

Hyvinvointipalvelujen tuottaminen tehokkaasti nousee yhteiskunnan kehittämisen haasteeksi. Hyvinvointia tulee vahvistaa uusien keinoin ja hyvinvoinnin edellytyksiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä on arvioitava uudella tavalla.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vaikuttaa toiminnallaan koko väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn, osallisuuden ja hyvän elämän edellytyksiin. Liikunta- ja kulttuuriharrastukset, vapaaehtoistyö, yhdistys- ja järjestötoiminta sekä koulutuksen ja vapaan sivistystyön tarjoamat mahdollisuudet ovat kansalaisten hyvinvoinnin kannalta keskeisiä. Näihin toimintoihin panostamalla voidaan ehkäistä ongelmia eri ikäryhmissä ja säästää resursseja muilla sektoreilla.

Nuorten yhteiskunnallinen osallisuus on edellytys aktiiviselle kansalaisuudelle, kouluttautumiselle ja työllistymiselle sekä syrjäytymisen ehkäisemiselle. Nuorisotyöttömyys on kasvanut Suomessa viime vuosien laman aikana muuta työttömyyttä enemmän, kuitenkin selvästi vähemmän verrattuna 1990-luvun lamaan.

Nuorten äänestysaktiivisuus laskee nopeammin kuin muiden ikäluokkien ja ero nuorten äänestysaktiivisuuden ja keskimääräisen äänestysaktiivisuuden välillä on Suomessa Euroopan suurimpia. Nuoret ovat kuitenkin edelleen muutoin yhteiskunnallisesti aktiivisia. Perinteisen järjestötoiminnan sijasta elämäntapoihin ja -tyyleihin liittyvä ns. kevyt yhteisöllisyys lisääntyy. Osa uusista yhteisöistä ja ryhmistä syntyy tietoverkkoihin perinteisten institutionaalisen toiminnan ulottumattomiin, mikä haastaa yhteiskunnan instituutiot kehittämään toimintaansa.

Enemmistö väestöstä voi nykyisin paremmin kuin aiempina vuosikymmeninä. Samaan aikaan kuitenkin erityisesti nuorten pahoinvointi ja ulkopuolisuuden tunne yhteiskunnassa näyttävät voimistuneen. Nuorten välillä sekä taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen että osallistumiseen liittyvä polarisaatio syvenee. Syrjäytymisen estämiseksi on ehkäistävä erityisesti sellaisten tilanteiden syntyminen, joissa useat tai kaikki lapsen tai nuoren kannalta tärkeät tekijät heikentyvät yhtä aikaa. Pitkäaikaisvaikutteiset syrjäytymisen seuraukset ovat myös yhteiskunnalle mittavat ja kasvavat talouden taantuman aikana. Ongelmien ennaltaehkäisy on vaikuttavinta nuorten vaikeuksiin puuttumista.

Koulujen ja oppilaitosten toiminnassa viihtymiseen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvät seikat korostuvat. WHO-koululaistutkimuksessa

suomalaisnuorten kouluviihtyvyys on vertailumaiden keskitasoa. Koulukiusaaminen koskee joka viidettä oppilasta jossakin koulunkäynnin vaiheessa.

Valtionhallinnon yhteistyörakenteet ja toimintatavat uudistuvat

OECD:n maa-arvioinnin mukaan julkista hallintoa tulee Suomessa edelleen kehittää. Strategista kokonaisnäkemystä tulee vahvistaa, mikä edellyttää poikkihallinnollisuutta ja parempaa kokonaisuutta

koskevaa ennakkointia sekä suunnittelua ja johtamista. Sektorikohtainen ohjausmenettely ei riittävällä tavalla ota huomioon laaja-alaisia ja horisontaaleja tavoitteita. Esimerkiksi elämäнкаareen liittyvät näkökulmat tulevat otetuiksi kattavammin huomioon hallinnonalarajat ylittäen. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta tulee vahvistaa systemaattisen tiedolla johtamisen avulla. Koko hallinnon kattavien periaatteiden ja ratkaisujen koordinaatiota ja ohjausta tulee vahvistaa. Tulee luoda uuden sukupolven ohjausmalli ja vahvistaa valtiokonsernin johtamista.

4 Ratkaisumallit

4.1 Koulutus- ja tiedepolitiikka

4.1.1 Kansallista ja alueellista kilpailukykyä ja hyvinvointia parannetaan, työllisyysasteen nostamista tuetaan

Suomalaisilla työmarkkinoilla on sopeuduttava sekä uuteen työvoiman tarjontatilanteeseen että toimialarakenteen muutokseen. Se edellyttää koulutusjärjestelmältä vaikuttavuutta, tehokkuutta ja osuvuutta, jotta talouden keskeisten toimialojen kehitys ja riittävä työvoiman saatavuus voidaan turvata.

Suomen keskeinen kilpailuvaltti on edelleen maailmanlaajuisesti poikkeuksellisen korkea osaaminen, tuotannon korkea jalostusarvo ja innovaatioiden nopea levittäminen sekä tuotantoon että palveluihin. Avainasemassa kilpailukyvyn ylläpitämisessä ja kehittämisessä on korkea, maailman kärjen tasolla oleva koulutus- ja osaamistaso. Osaamisessa ei ole kyse ainoastaan koulutustasosta, vaan myös opetuksen laadusta. Järjestäjäjärkennetta kehitetään edelleen. Laadun parantamista tuetaan myös kehittämällä oppimisympäristöjä ja resursoimalla opetusta riittävästi. Korkeakouluissa pyritään uudenlaisten luovien kamppusten synnyttämiseen, joissa yhdistyvät luovuuden, tieteen, taiteen, teknologian ja talouden näkökulmat.

Nykyinen innovaatiojärjestelmä ei vähäisen erikoistumisen ja erilaistumisen vuoksi riittävästi palvele kansallisia eikä alueellisia tarpeita. Suomen tutkimusjärjestelmä ja tutkimuksen laatu ovat olleet monilla mittareilla mitattuina OECD-maiden kär-

kiryhmässä viimeisten 10 vuoden aikana. Innovaatiojärjestelmän kansainvälisessä raportissa ja Suomen Akatemian Suomen tieteen tila ja taso 2009 -raportissa on kuitenkin kiinnitetty vakavaa huomiota innovaatiotoiminnan ja siihen liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen laatuun sekä voimavarojen riittävyyteen hajanaisissa rakenteissa. Tieteellisen tutkimuksen tulosten hyödyntämiseen kohdistetaan suuria taloudellisia odotuksia samalla kun kansainvälinen kilpailu tutkimussektorilla kiristyy.

- Osaavan työvoiman alakohtaista ja alueellista saatavuutta parannetaan. Koulutuspolitiikalla tuetaan nousevien toimialojen työvoiman saatavuutta, vihreän teknologian kehittymistä ja uusien innovaatioiden käyttöönottoa tuotanto- ja palvelurakenteessa. Kulttuurialan koulutusta vähennetään ja kehitetään vastaamaan muuttuvia tarpeita. Tätä koskeva valmistelu tehdään koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa.
- Tavoitteena on, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä 30–34-vuotiaista 42 prosentilla on korkeakoulututkinto, ja 95 prosentilla perusasteen jälkeinen tutkinto.
- Sukupuolten välisiä koulutuseroja pienennetään. Tyttöjä ja poikia tuetaan opetuksen ja oppilainohjauksen avulla tekemään oppiaine-, koulutus- ja uravalintoja, myös ei-tyypillisiä valintoja, yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuksiensa ja motivaationsa perusteella. Opetussuunnitelmien perusteita laadittaessa tehdään segregaaation lieventämistä edistäviä ratkaisuja. Segregaaation

lieventäminen on keskeinen näkökulma myös oppimateriaaleja ja opetusmenetelmiä kehitettäessä.

- Turvataan opiskelupaikka kaikille perusasteen päättävälle ja tuetaan sujuvaa jatko-opintoihin siirtymistä mm. kattavien tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen avulla. Rakennetaan sähköisistä haku- ja koulutustietopalveluista yhtenäinen, elinikäistä oppimista tukeva, kaikki koulutussektorit ja -muodot kattava palvelukokonaisuus.
- Lisätään maahanmuuttajien suomen ja ruotsin kielen opetusta. Parannetaan maahanmuuttajien mahdollisuuksia aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen ja päivittämiseen.
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon rakenteellista kehittämistä ja palvelukyvyn vahvistamista jatketaan. Koulutuksen laatua parannetaan ja toiminnan läpinäkyvyyttä lisätään mm. tuloksellisuusrahoituksen ja laadunvarmistusjärjestelmien ulkopuolisten arviointien avulla.
- Kehitetään toimenpiteitä, joilla tuetaan aloittavien opettajien ammattiin ja työhön perehtymistä.
- Ammatillisen opettajakoulutuksen ja erityisopettajakoulutuksen tarjontaa lisätään kelpoisuusvaatimukset täyttävien ammatillisten opettajien saatavuuden turvaamiseksi. Ammatillista opettajakoulutusta kehitetään työelämän muutostarpeiden pohjalta ja opettajien osaamisen jatkuvaa kehittämistä tuetaan täydennyskoulutusta vahvistamalla. Työpaikkaohjaajien koulutuksen riittävä tarjonta turvataan työpaikalla tapahtuvan opiskelun lisääntymisen ja laajentumisen mukaisesti.
- Laadun ja alueellisen innovaatiotoiminnan vahvistamiseksi korkeakouluverkkoa tiivistetään. Korkeakoulujen nykyistä toimipisteverkkoa kootaan riittävän laajoiksi, laadukkaiksi ja innovatiivisiksi osaamisympäristöiksi.
- Perustetaan taideyliopisto vahvistamaan taiteen ja kulttuurin merkitystä yhteiskunnan kokonaisvaltaisessa kehittämisessä.
- Kansallista tutkimusjärjestelmää kehitetään kokonaisvaltaisesti siten, että tutkimuksen resurssit tulevat nykyistä tarkoituksenmukaisemmin hyödynnettyä. Tavoitteena on muodostaa tutkimusympä-

ristöjä, jotka omaavat riittävän kriittisen massan ja hyvät toimintaedellytykset kansainvälisesti kilpailukykyisen, korkealaatuisen ja yhteiskunnan tietotarpeisiin vastaavan tiedon tuottamiselle.

- Yliopistoihin kehitetään kilpailuun ja kannustamiseen perustuvia tutkijan urapolkuja. Tutkijakoulujärjestelmää tulee kehittää ammattimaiseksi ottaen huomioon koulutuksen ja ohjauksen laatu, kansainvälisyys ja työmarkkinoiden näkyvissä olevat ja tulevat tarpeet.
- Lisätään yliopistojen kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä tutkimuslaitosten, toisten yliopistojen ja elinkeinoelämän kanssa tavoitteena tutkimusjärjestelmä, jossa resursseja käytetään tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti ja tutkimustuloksia osataan hyödyntää nopeasti koko innovaatiojärjestelmässä.
- Vahvistetaan edellytyksiä e-tieteen kehittämiseksi. Tämä edellyttää uudenlaista tieteellistä ajattelua, mutta myös lisäresursseja uuden sähköisen infrastruktuurin luomiseksi. Poistetaan sähköisen tiedon saatavuuden ja hyödynnettävyyden esteitä.
- Vahvistetaan kielten opetusta kaikessa koulutuksessa.

4.1.2 Opintoja nopeutetaan ja elinikäistä oppimista edistetään

Suomen menestyminen edellyttää, että suurin osa väestöstä toimii aktiivisesti työmarkkinoilla. Koulutusjärjestelmän on toimittava huomattavasti tehokkaammin jotta 75–80 % työllisyysasteeseen päästään. Onnistuminen edellyttää koulutusurien lyhentämistä, koulutustarjonnan kohdentumista työmarkkinoiden kysynnän mukaisesti ja riittävän kattavan aikuis-koulutustarjonnan järjestämistä.

Elinikäinen oppiminen edellyttää, että yksilöillä on tiedolliset, taidolliset ja taloudelliset mahdollisuudet uuden oppimiseen koko elämänkaaren ajan, ja koulutusjärjestelmä tarjoaa kaikille opiskelijaryhmille heille sopivia tapoja osaamisen kehittämiseen.

Elinikäisen oppimisen toteutumiseksi koulutusjärjestelmän on otettava huomioon eri elämänvaiheissa

olevat oppijat. Yhtäältä nuorilla tulee olla edellytykset siirtyä nopeasti koulutustasolta toiselle ja toisaalta aikuisilla on oltava heille räätälöity hakumenettely. Tarkoituksenmukaisesti toimiva koulutusjärjestelmä kykenee järjestämään nuorille tehokkaan sisäänoton ja ottamaan huomioon aikuisten tarpeet. Tällä hetkellä etenkin koulutuksen nivelvaiheissa ja aikuisten koulutukseen pääsemisessä on elementtejä, jotka eivät tue joustavaa elinikäisen oppimisen toteutumista.

- Työelämässä olevan väestön mahdollisuuksia täydentää osaamistaan työuran aikana vahvistetaan ja koulutusta kehitetään aikuisille soveltuvin muotoin.
- Yleissivistävän koulutuksen opinto- ja opiskelijan ohjausta kehitetään lisäämällä opintoihin tulevia jatko-opintoja ja ammatillisia vaihtoehtoja koskevaa yksilöllistä suunnittelua.
- Hyödynnetään nykyistä paremmin mahdollisuudet suorittaa samanaikaisesti toisen asteen ammatillisia ja yleissivistäviä opintoja.
- Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaksi ottamisen perusteet uudistetaan siten, että perusteen päättäneiden ja muiden ammatillista koulutusta vailla olevien koulutuspaikka varmistetaan.
- Kehitetään ammattikoulutusjärjestelmää siten, että se muodostaa työelämän osaamistarpeiden ja elinikäisen oppimisen näkökulmasta selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden ammatillisesta perus- ja jatkokoulutuksesta sekä ammatillisesta lisä- ja täydennyskoulutuksesta. Työelämän ja yksilöiden muuttuviin osaamistarpeisiin vastaamiseksi lisätään yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia ja tutkinnon osien suorittamismahdollisuuksia.
- Ammatillisella toisella asteella näyttötutkintojen suorittamista ja niihin valmistavaa koulutusta lisätään ja koulutuksen järjestäjiä motivoidaan tehostamaan opintojen henkilökohtaistamista ja ohjaamaan aikuiset näyttötutkintoihin opetussuunnitelmaperusteisen koulutuksen sijaan.
- Korkeakoulujen valintajärjestelmiä kehitetään työurien pidentämiseksi.
- Korkeakoulujen aikuiskoulutustarjontaa vahvistetaan mahdollistamalla tutkinnon osan tai osien, erillisten opintojen, oppisopimustyyppisen täy-

dennyskoulutuksen ja erityispätevyysien nykyistä joustavampi järjestäminen.

- Erityisesti työelämän ja koulutusjärjestelmän ulkopuolella olevien sivistys- ja koulutustarpeisiin vastaamiseksi tulee olla koko maan kattava vapaan sivistystyön oppilaitosverkosto.
- Ikäluokkien pienentymisestä vapautuvat voimavarat ohjataan aikuisten opiskelumahdollisuuksien parantamiseen.

4.1.3 Kansainvälistymisellä laatua ja vaikuttavuutta

Koulutuksen, tutkimuksen ja uuden tiedon tuottamisen globalisoituva toimintakenttä vaatii aktiivisia ja ennakkoluulottomia toimijoita Suomessa. Lisääntyvät sosiaaliset verkostot, yhteiskunnan avoimuus ja kulttuuriset muutokset ovat asettaneet suomalaisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiojärjestelmän (TKI) uuteen tilanteeseen. Muuttunut globaali ympäristö vaatii tiedon uudenlaista omaksumista, ymmärtämistä ja käyttämistä. Kansallisesti tuotetun oman tiedon tuleekin olla huippulaadukasta ja kiinnostavaa ollakseen sitä kansainvälisesti ja näkyvästi. Tutkimusympäristöjen tulee houkuttaa Suomeen korkeatasoisia osaajia laadullaan, pitkäkestoisella rahoituksella ja avoimella kulttuurilla. Tällä hetkellä Suomen sijoittuminen esim. liikkuvuustilastoissa muiden Pohjoismaiden ja samankokoisten Euroopan maiden jälkeen on huolestuttavaa. Suomessa asuvien maahanmuuttajien osaamispotentiaalia ei ole osattu käyttää uusiin verkostomaisiin toimintamalleihin.

Globaaleihin suuriin tutkimushaasteisiin (kuten ilmastomuutokseen, ikääntymiseen, energian, veden ja ruuan riittävyyteen liittyvä tutkimus) ei pystytä vastaamaan yksin kansallisin voimin. Eurooppalaiseen tutkimusalueeseen liittyvät aloitteet yhteisestä ohjelmasuunnittelusta (Joint Programming), tutkimusinfrastruktuureista sekä tutkijanuraan ja tutkijanliikkuvuuteen ja kansainvälisiin yhteisiin toimiin liittyvistä kysymyksistä pyrkivät kokoamaan yhteen kaikkia eurooppalaisia toimijoita ratkaisemaan yhteisiä tai rajat ylittäviä ongelmia. Suomessa on nyt tehtävä kauaskantoisia päätöksiä yhteisiin aloitteisiin osallistumisesta. On päätettävä, millä panoksella

osallistutaan, millaisia sitoumuksia voidaan tehdä ja millaisin periaattein. Suomen tulee olla aktiivinen toimija, vastuussa joidenkin, kansallisesti merkittävien, yhteiseurooppalaisten aloitteiden ja tutkimusinfrastruktuurien koordinaatiosta.

Suurin osa Suomen korkeakouluista ja tutkimuslaitoksista ei ole vielä aidosti kansainvälisiä, eivätkä ne ole tarpeeksi houkuttelevia laadultaan, kooltaan tai tarjonnaltaan kansainvälisessä kilpailussa. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut eivät ole kyenneet integroimaan kansainvälisiä strategioitaan toimintakokonaisuuksiinsa, ja siksi kansainvälisyys esiintyy usein ohuesti korkeakoulujen profiileissa ja sitä kautta tuloksissa. Tutkimuslaitosten kansainvälistymisen tavoitteita ei ole asetettu riittävän selkeästi, jotta ne ohjaisivat laitosten kansainvälistymistä, eikä kansainvälisen toiminnan hyötyjä nähdä riittävän selkeästi.

Kansainvälisen kilpailukyvyn kehittäminen edellyttää myös ammatillisen koulutuksen kansainvälistymistä. Lähtökohtana tulee olla opiskelijoiden entistä paremmat valmiudet työskennellä sekä kotimaan kansainvälistyissä työpaikoissa että työtehtävissä ulkomailla. Tällä hetkellä 3,3 % suomalaisista ammattiopiskelijoista osallistuu vuosittain liikkuvuuskaksolle (Euroopassa keskimäärin alle 1 %). Liikkujiin määrä on ollut nousussa, mutta sitä tulee edelleen lisätä. Opiskelijaliikkuvuuden lisäksi tulee panostaa ammattiopistojen johdon, opettajien ja asiantuntijoiden liikkuvuuteen ja kansainvälisiin koulutuksen kehittämisprojekteihin.

Liikkuvuuden tuominen toimivaksi osaksi ammatillista koulutusta edellyttää koulutuksen läpinäkyvyyttä lisäävien työkalujen ja menettelytapojen edelleen kehittämistä.

Suomen ammattikoulutusjärjestelmä on korkeatasoinen ja esimerkiksi näyttötutkintojen järjestämiseen liittyvä vientitoiminta on jo käynnistynyt. Siihen liittyy kuitenkin vielä monia avoimia kysymyksiä, joita tulee selvittää.

- Ulkomaisen TKI-rahoituksen määrää lisätään.
- Suomi vaikuttaa yleiseurooppalaisen koulutus-, tutkimus- ja innovaatiopolitiikan sisältöihin ja pyrkii nykyistä tiiviimmin osaksi eurooppalaista tutkimusalueutta osallistuen, koordinoiden ja toimien vastuullisena toimijana eri TKI-toimielimissä.

- Suomen osallistuminen kansainvälisiin tutkimusinfrastruktuureihin turvataan aktiivisin toimin ja riittävällä rahoituksella.
- Tutkijoiden ja asiantuntijoiden liikkuvuuteen kannustetaan yhä voimakkaammin kehittämällä kansallinen tutkijanliikkuvuusohjelma Suomeen ja Suomesta.
- Korkeakoulujen kansainvälistysstrategian toimeenpanoa tehostetaan kannustimilla ja ohjauksella, suuntaamalla korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja Suomen Akatemian kansainvälisen toiminnan rahoitusta erityisesti eurooppalaisen tutkimusalueen aloitteisiin (esim. yhteinen ohjelmasuunnittelu, ESFRI tutkimusinfrastruktuurit, kansainväliset toimet).
- Suomi vahvistaa rooliaan EU:n ja muiden globaalien toimijoiden koulutus- ja tutkimuspolitiikassa osallistumalla merkittävien verkostojen ja toimielinten päätöksentekoon.
- Luodaan toimintatapa, jolla yhteisesti päätetään osallistumisesta eurooppalaiseen ohjelmasuunnitteluun liittyviin ohjelmiin ja toimiin.
- Lisätään liikkuvuutta sekä koulujen ja oppilaitosten yhteistyötä tavoitteena koulutuksen laadun parantaminen.
- Tehostetaan ulkomailla suoritettuja opintojen ja työkokemuksen hyväksilukemista osana ammatillisen tutkinnon suorittamista. Edistetään ammattiopistojen johtajien, opettajien ja asiantuntijoiden liikkuvuutta. Käynnistetään ammattikoulutuksen vientiin liittyvät selvityshankkeet.

4.1.4 Sivistykselliset perusoikeudet ja koulutuksen alueellinen saatavuus turvataan

Lähtökohtana on opetuksellisten ja sivistyksellisten perusoikeuksien takaaminen kaikille lapsille ja nuorille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta; oikeudet turvataan jokaiselle oppilaalle ja opiskelijalle hänen kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti.

- Esi- ja perusopetus turvataan lähipalveluina. Lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen alueellinen ja kielellinen saatavuus turvataan väestökehityksen ja työelämän tarpeiden

edellyttämällä tavalla. Korkeakouluverkko säilytetään alueellisesti kattavana.

- Kaikki oppilaat ja opiskelijat saavat hyvän ja laadukkaan koulutuksen ja opintoja tukevat palvelut riippumatta asuin- tai opiskelupaikasta. Perusopetuksen lainsäädäntöä täsmennetään palvelujen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.
- Opetustoimen muutoksenhaku- ja oikaisuviranomaistehtävien organisoinnin toimivuus arvioidaan.
- Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluihin ja toimintaan suunnataan lisää resursseja. Kehitetään varhaisen puuttumisen mekanismeja ja luodaan erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden tueksi monialaista viranomaisyhteistyötä ja tietojen vaihtoa mahdollistavat järjestelmät.
- Käynnistetään lukiokoulutuksen kehittämistoimenpiteet.
- Koulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi kehitetään opiskelijoiden asumis- ja joukkoliikennepalveluja.

Tieto- ja viestintätekniikkaa ei hyödynnetä opetuksessa siinä määrin kuin se olisi mahdollista. Tekniikan parempi soveltaminen oppimisessa edellyttää käytettäväksi riittävää oppimismateriaalia ja oppimisympäristöjen tarkastelua uudesta näkökulmasta.

- E-oppimateriaalia, oppilaitosten infrastruktuureja ja uusia oppimisympäristöjä kehitetään tavoitteena mm. opetuksen monipuolisuuden ja laadun tukeminen.

4.1.5 Koulutuksella tuetaan osallisuutta ja vähennetään syrjäytymistä

Kouluyhteisöissä kohdataan erilaistuvan ja eriarvoistuvan yhteiskunnan haasteet. Koulujen tehtävässä korostuu osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden tuottaminen. Koulukiusaamisen ja syrjinnän torjunta on tärkeä tehtävä. Tarvitaan monipuolista yhteistyötä kodin, koulun ja viranomaisten kesken.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen kouluissa on voimakkaasti riippuvaista koulujen

johtamisesta ja toimintakulttuurista. Asiaan voidaan vaikuttaa myös oppilaskuntatoiminnalla.

Vuosittain osa nuorista jää julkisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Nämä ovat niitä nuoria, jotka suorittavat perusopetuksen heikoin arvosanoin, keskeyttävät perusopetuksen, eivät hakeudu toisen asteen koulutukseen tai keskeyttävät opintonsa ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Ongelmat ilmenevät koulutusväylän tai koulutusalan valinnan epävarmuutensa sekä koulutuksen keskeyttämisenä.

- Koulujen toimintakulttuureissa kehitetään käytäntöjä oppilaiden ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien ja osallistumisen mahdollistamiseksi sekä vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi. Kiinnitetään huomiota opiskelijoiden työelämä- ja yhteiskuntavalmiuksiin sekä aktiiviseen kansalaisuuteen.
- Aamu- ja iltapäivätoimintaa ja koulujen kerhotoimintaa tulee tarjota kaikille sitä tarvitseville.
- Perusopetuksen lisäopetuksen, ammatillisen koulutuksen valmistavien ja valmentavien koulutusten sekä työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön toimintaprofiileja ja työnjakoa selkeytetään siten, että ne muodostavat selkeän ja tehokkaan jatko-opintoihin siirtymistä tukevan kokonaisuuden.
- Monikulttuurisuutta ja siihen liittyvää osaamista koulutuksessa vahvistetaan.

4.1.6 Rahoitusta kehitetään ja ohjausta terävöitetään

Suomalaisten hyvinvoinnin kannalta on keskeistä, että koulutukseen ja tieteseen ohjatut resurssit ovat riittäviä; osittain tarvitaan myös resurssien uudelleenohjausta. Suomalainen koulutusjärjestelmä on tuottanut hyviä tuloksia kansainvälisesti vertaillen keskimääräisillä taloudellisilla panostuksilla. Jatkossa haasteet tulevat kasvamaan ja koulutukseen osoitettavien resurssien tarve lisääntymään.

Kyse ei kuitenkaan ole yksinomaan resursseista, vaan myös rahoitusohjauksen ja muun ohjauksen kehittämisestä siten, että se kannustaa koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja toteuttamaan koulutusta vaikuttavasti, laadukkaasti ja tehokkaasti. Koulutuksen ohjausjärjestelmiä on kehitettävä vastaamaan

tulevaisuuden yhteiskunta- ja koulutuspoliittisiin haasteisiin. Esimerkiksi koulutustarjonnan suuntaaminen työvoiman tarpeen mukaisesti ja koulutusjärjestelmän tuloksellisuuden parantaminen edellyttävät riittäviä ohjauskeinoja, joista yksi on nykymallilla toimiva valtionosuusjärjestelmä.

Aiempaakin tärkeämpää tulee olemaan resurssien kohdentaminen eri toimijoiden perusvastuiden mukaisesti. Julkisen rahoituksen perusvastuulla on resurssien kohdentaminen sellaiseen tutkintotavoitteeseen tai muuhun pitkäkestoiseen koulutukseen, joka tuottaa oppijalle yksittäisiä työtehtäviä laajempia valmiuksia.

Suomen TKI-panostukset ovat olleet kansainvälisesti verrattuna hyvällä tasolla. Viimeaikaisissa arvioinneissa on kuitenkin tuotu esille useita TKI-järjestelmän kehittämistarpeita. Kansallisen TKI-järjestelmän ohjausta on terävöitettävä ja vastuu järjestelmän kehittämisestä on selkeytettävä, jotta siihen suunnatut resurssit voidaan tulevaisuudessa käyttää optimaalisesti järjestelmän kehittämisen ja yhteiskunnan tietotarpeiden kannalta.

- Koulutuksen ja tieteen voimavaroja vahvistetaan ja niiden käyttöä tehostetaan.
- Valtion ammatilliseen ja korkeakoulutukseen suuntaamaa rahoitusta kohdennetaan etupäässä tutkintoon johtavaan koulutukseen sekä osaamista laajasti kasvattavaan pitkäkestoiseen lisä- ja täydennyskoulutukseen.
- Lukiokoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen rahoitus myönnetään koulutuksen ylläpitäjille.
- Taiteen perusopetuksen monipuolisesta saatavuudesta huolehditaan. Arvioidaan taidekasvatuspalveluiden alueellinen saatavuus osana peruspalveluiden arviointia.
- Ammatillisen koulutuksen ylläpitäjämalliin perustuva ohjaus- ja rahoitusjärjestelmä uudistetaan ja selkeytetään siten, että se muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, joka kannustaa toiminnan tuloksellisuuden ja laadun jatkuvaan parantamiseen sekä mahdollistaa yksilöllisten opintopolkujen toteuttamisen.

- Tehostetaan ja täydennetään ammatillisen koulutuksen tuloksellisuuteen perustuvaa ohjausta laajentamalla tuloksellisuusrahoituksen osuutta.
- Ammattikorkeakoulujen rahoitusta ja ohjausta uudistetaan ottaen huomioon selvittäjien ehdotukset.
- Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmallit uudistetaan vuodesta 2013 alkaen. Uudet rahoitusmallit palkitsevat korkeakoulujen laatua ja vaikuttavuutta sekä mahdollistavat korkeakoulujen nykyistä selkeämmän profiloitumisen ja painoalojen vahvistamisen. Rahoitus pohjaa laajennetaan.
- Koulutusviennin lainsäädännöllisiä ja muita esteitä poistetaan.
- Turvataan kansallinen rahapelijärjestelmä. Raha- arpa-, veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotto käytetään edelleen taiteen, tieteen, liikunnan ja nuorisotyön edistämiseen.
- Perusopetuksen rakennusinvestointien hankekohdaiset valtionavustukset säilytetään.
- Vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenteen kehittämistä jatketaan. Huolehditaan, että verkosto muodostaa alueellisesti kattavan kokonaisuuden ja niillä on taloudelliset edellytykset suoriutua tehtävistä.
- T&k -rahoitus säilytetään vähintään nykyisellä (4 % bkt:sta) tasolla. Tutkimusrahoituksessa kiinnitetään erityistä huomiota perustutkimuksen ja tutkimuksen infrastruktuurien rahoitukseen.
- Toisen asteen opintotuen tarveharkintaa lievennetään ja tasoa korotetaan. Opintolainan käyttökelpoisuutta opintojen rahoitusmuotona parannetaan.
- Opintotukijärjestelmää kehitetään koulutusasteiden ja opiskelijoiden välisen tasa-arvon ja tehokkaan tutkinnon suorittamisen edistämiseksi. Korkeakouluopiskelijoiden opintotuen tulee erityisesti kannustaa päätoimiseen opiskeluun ja edistää tavoiteajassa valmistumista.

4.2 Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka

4.2.1 Kulttuurin perustaa ja vaikuttavuutta vahvistetaan

Kulttuurin yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen odotetaan edelleen kasvavan. Vahva kulttuurin perusta mahdollistaa kulttuurin kehittymisen elinvoimaisena. Kulttuurin infrastruktuurin on oltava kunnossa ja toimialan rahoituskehityksen vastattava kulttuurin merkityksen kasvua.

Valtion budjetissa rahoitetaan veikkausvoittovaroin kulttuurista noin puolet, nuorisotyöstä runsas kolmeneljäsosaa ja liikunta miltei kokonaan. Näiden toimialojen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että rahapelien yksinoikeusjärjestelmä säilyy. Siihen kohdistuvan paineen lisäksi valtion talouden tilasta nousee paine laajentaa veikkausvoittovarojen käyttökohteita. Kokonaisuuteen vaikuttaa myös se, että RAY:n rahoituspohjan muutosten takia sen aiemmin rahoittaman toiminnan avustushakemukset ovat lisääntyneet opetus- ja kulttuuriministeriössä.

Taiteen ja kulttuurin myönteiset vaikutukset säteilevät eri toimi- ja hallinnonalueille. Valtioneuvosto antoi keväällä 2010 eduskunnalle selonteon kulttuurin tulevaisuudesta. Selonteossa korostuvat hallinnonalojen väliset yhteiset haasteet ja toimet kulttuurin edistämiseksi ja sen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi seuraavalla hallituskaudella.

- Turvataan kansallinen rahapelijärjestelmä. Raha- arpa-, veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotto käytetään edelleen taiteen, tieteen, liikunnan ja nuorisotyön edistämiseen.
- Kulttuurin yhteiskunnallista vaikuttavuutta lisätään valmistelemalla kulttuurin tulevaisuutta koskevan selonteon mukainen valtioneuvoston päätös ja toteuttamalla siihen liittyvää yhteistyötä eri hallinnonalojen kanssa.

Kirjasto- ja tietopalvelut sekä museot ovat vankka osa suomalaisen kulttuurin perustaa ja yleiset kirjastot ovat ainoa kulttuurisektorin kunnallinen peruspalvelu. Niiden kehittämisessä tulee ottaa huomioon tietoyhteiskuntakehitys, luotettavan ja kattavan tiedon saatavuuden turvaaminen, elinikäinen oppiminen sekä alueellisen palvelujen ja toimintojen säilyminen.

- Uudistetaan kirjastolainsäädäntö ja laaditaan koko kirjastoverkkoa koskevat kansalliset politiikkatavoitteet tietoyhteiskuntakehitys huomioon ottaen. Varmistetaan fyysisten teoskappaleiden ohella riittävä sähköisten aineistojen tarjonta yleisissä kirjastoissa.
- Kirjasto- ja tietopalvelut turvataan asukkaiden lähipalveluina, tuetaan kirjastojen perustamishankkeiden toteuttamista ja uusien palvelumuotojen kehittämistä.
- Museota kehitetään tietoa ja elämyksiä tarjoavina, saavutettavina kulttuurilaitoksina ja selvitetään mahdollisuuksia luoda museoiden alueellisia tai erityisalakohkaisia kokoelmakeskuksia.
- Toteutetaan Rakennustaiteen museon ja Design-museon sekä Kansallismuseon lisärakennushankkeet.
- Perustetaan Museoviraston kuva-arkiston yhteyteen kansallinen journalistinen kuva-arkisto mm. yksityisten lehtikuvaajien aineistojen säilymisen ja käytettävyyden turvaamiseksi.

Rakennusperintö ja muu kulttuuriympäristö ovat Suomen kansallisomaisuutta. Rakennusperinnön hoitoon ja kunnossapitoon varatut resurssit ovat nykyisellään riittämättömiä, minkä vuoksi arvokkaat rakennukset ja muistomerkit ovat tuhoutumisvaarassa. Lisäksi kulttuuriympäristön kehittämisessä tarvitaan tavoitteiden ja intressien yhteensovittamista yhdyskuntasuunnittelun, kaavoituksen ja rakentamisen intressien kanssa.

- Valmistellaan hallinnonalojen yhteistyönä kulttuuriympäristöstrategia, jossa vahvistetaan tavoitteet ja keinot ympäristöön kohdistuvien muutosten ja riskien hallintaan sekä suojeluun.

- Turvataan asiantuntijapalveluiden saatavuus tasapuolisesti koko maassa täydentämällä Museoviraston aluetoimistoverkoston.
- Suunnataan resursseja erityisesti valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennusperinnön kunnossapitoon ja peruskorjaukseen sekä muinaisjäännösten hoitoon.

Kulttuurialan kansainvälistä toimintaa ja vuorovai-
kutusta tulee edistää. Suomalaisten toimijoiden tulee
hakeutua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja
ulkomaalaistaustaisten toimijoiden panoksen suoma-
laisessa taide- ja kulttuurielämässä tulee vahvistua.

- Kehitetään joustavia kansainvälisen liikkuvuuden
ja kulttuurivaihdon tukimuotoja, vahvistetaan tai-
teilijaresidenssitoimintaa sekä EU:n Kulttuurioh-
jelman kansallista vastinrahaa. Tuetaan ulkoma-
laistaustaisten osajien ja yhteistyökumppaneiden
asettautumista Suomen kulttuuri- ja taide-elä-
mään.
- Vahvistetaan kulttuurin ja luovan talouden asemaa
pohjoismaisessa ja lähialueyhteistyössä. Kehite-
tään pohjoisen ulottuvuuden kulttuurikumppanuut-
ta.
- Vahvistetaan Suomen ulkomailla toimivien kult-
tuuri-instituuttien toimintaedellytyksiä kansalaisyhteis-
kunnan ja kulttuuriviennin toimijoina. Kulttuurin
kansainvälistä vaikuttavuutta lisätään kehittämällä
kulttuuriviennin tukiverkoston toimintaa.

4.2.2 Luovan työn tekijöiden toimintaedellytyksiä parannetaan

Luovan taiteellisen työn ja toiminnan edellytyksiä
tukemalla lisätään luovan alan toimijoiden työllisyyt-
tä ja työn yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Työmark-
kinat, työläinsäädäntö ja muut järjestelyt tunnistavat
ja tukevat puutteellisesti luovan taiteellisen työn
toimintatapoja. Taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoit-
usjärjestelmät eivät tunnista riittävästi uusia taiteen
muotoja ja tuottamisen tapoja.

- Taide- ja taiteilijapolitiikan vahvistamiseksi kehi-
tetään valtakunnallista ja alueellista taide- ja kulttuu-
rihallintoa.

- Kehitetään luovan työn edellytyksiä työn erityis-
luonteesta lähtien ja lisätään valtion taiteilija-
apurahojen määrää taiteilijakunnan määrän kasvua
vastaavasti. Taiteilijoiden eläketurvan puutteiden
korjaamiseksi lisätään valtion ylimääräisten taiteili-
jaeläkkeiden määrää.
- Taiteen ja kulttuurin tukimuotoja uudistetaan. Jous-
tavammalla, kannustavammalla sekä myös uudet
taiteen ja kulttuurin alat huomioivalla tukijärjestel-
mällä kehitetään valtionosuusjärjestelmän ja sen
ulkopuolella olevan toiminnan laatua ja tehokkuut-
ta.

4.2.3 Kulttuuriosallistumista edistetään ja alueellinen tasa-arvo turvataan

Kulttuuripalveluiden saatavuus ja yhdenvertaiset
osallistumismahdollisuudet kaikille kuntalaisille on
turvattava osana sivistisyhteiskunnan kansalaisen
perusoikeuksia ja -palveluja. On kehitettävä kuntien
ja alueellisten toimijoiden keskinäistä yhteistyötä
palvelujen tuottamiseksi.

- Selvitetään kuntien kulttuuri- ja taidekasvatuspal-
veluiden tarjonta, saatavuus, saavutettavuus ja
kehittämistarpeet. Tuetaan taide- ja kulttuurilaitok-
sia kehittämään seudullisen yhteistyön muotoja.
- Kehitetään arviointimenetelmiä ja -kriteereitä
taiteen ja kulttuurin valtionosuusjärjestelmän kan-
nustavuuden lisäämiseksi ja kansallisten taidelai-
tosten kehittämiseksi korostaen mm. toiminnan
laatua, tuloksellisuutta sekä yhteistyömuotoja.
- Kulttuuripalveluiden tuotantorakenteita, kuten
tilaaja-tuottajamallin sovelluksia ja yksityisen, julki-
sen ja kolmannen sektorin yhteistyötä kehitetään.
Kehitetään Suomen Kansallisoopperan ja Suomen
Kansallisteatterin toimintaedellytyksiä kansainväli-
sesti kilpailukykyisinä päänäyttämöinä.
- Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin aluetoimijoita
sekä viranomais- ja muiden toimijoiden yhteistyö-
tä. Vahvistetaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-
keskusten edellytyksiä kehittää alueellista kulttuu-
ritoimintaa ja luovaa taloutta. Tuetaan kulttuurin
integroimista osaksi alue- maakunta- ja kuntastra-
tegioita.

- Kulttuuritilojen monikäyttöisyyttä sekä muusta käytöstä vapautuvan rakennuskannan muuntamista kulttuurikäyttöön edistetään tarpeellisen uudisrakentamisen ohella. Toteutetaan Kansallisteatterin pienen näyttämön peruskorjaus.

Taiteella ja kulttuurilla on merkittäviä luovuutta, aktiivisuutta, osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia lisääviä vaikutuksia eri ikäryhmissä. Hyödyntämällä taidetta ja kulttuuria voidaan saada säästöjä mm. sosiaali- ja terveydenhuollon menoissa sekä vaikuttaa pyrkimyksiin pidentää työuria, koska työurien jatkamispäätöksiin vaikuttavat taloudellisten kannusteiden ohella jaksaminen ja viihtyminen työssä ja työpaikalla. Liikunta- ja kulttuuriseteleillä on kannustettu työnantajia tukemaan työntekijöiden monipuolista ja aktiivista liikunta- ja kulttuuriharrastamista. Liikunta- ja kulttuuriseteleistä saadut myönteiset kokemukset osoittavat, että on tarpeen kehittää ja monipuolistaa kulttuuri- ja liikuntatoimen palveluiden käyttöä työelämän yhteydessä ja työpaikoilla erityisesti kansalaisten työurien pidentämiseksi.

Mediakasvatus ja lapsille turvallinen mediaympäristö lisäävät lasten hyvinvointia. Maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvät kulttuuripoliittiset toimet tulevat entistä ajankohtaisemmiksi.

- Toteutetaan Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2010–2014 -toimintaohjelma yhteistyössä sosiaali- ja terveys-, työ- ja elinkeino- sekä ympäristöministeriön kanssa. Valmistellaan lastenkulttuuripoliittinen ohjelma.
- Käynnistetään yhteistyössä eri hallinnonalojen ja työmarkkinatoimijoiden kanssa toimenpiteet kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käytön monipuolistamiseksi työelämässä kansalaisten työurien pidentämiseksi.
- Maahanmuuttajien kulttuuripalveluja, kulttuurista osallistumista ja integraatiota yhteiskuntaan edistetään.
- Saamen kielten ja saamelaiskulttuurin asemaa tuetaan tukirakenteita kehittämällä.
- Mediakasvatusta ja sen koordinoitua vahvistetaan ja mediaympäristöä kehitetään lapsille turvalliseksi.

4.2.4 Kulttuurin taloutta vahvistetaan

Kulttuurin ja luovien alojen kansantaloudellinen merkitys kasvaa edelleen. Kulttuurin kulutus on jo nykyisellään huomattavan suurta verrattuna muihin kulutuskohteisiin, ja se lisääntyy edelleen. Tavoitteena on, että kulttuuri ja luovat alat vahvistavat suomalaisen yhteiskunnan osaamisperustaa ja monipuolistavat toimialarakennetta. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi globaalin kilpailun oloissa tarvitaan monipuolisia ja tehokkaita kehittämistoimia.

- Kulttuurin ja luovien alojen mahdollisuudet hyödynnetään innovaatio-, yrittäjyys- ja työllisyyspolitiikassa. Perustetaan työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisen valmistelun pohjalta luovan talouden kehittämistoimia ja yhteinen koordinaatorakenne alan hanketöinnän, luovien alojen yritystoiminnan neuvontaja kehittämispalveluiden, osaamisen kehittämisen ja tutkimuksen vahvistamiseksi.
- Kulttuuriviennin kehittämistoimia jatketaan valmisteltavan valtioneuvoston päätöksen linjausten mukaisesti kansainvälisen kilpailukykyyn parantamiseksi, kulttuurisen kauppataseen tasapainottamiseksi ja Suomen kulttuurisen maakuvan vahvistamiseksi.
- Kulttuurimatkailua edistetään tukemalla kulttuurimatkailutuotteiden kehittämistä.
- Toteutetaan yksityisten henkilöiden lahjoitusten verovapaus kulttuurin edistämiseksi ja selvitetään yritysten taidehankintojen vähennyskelpoisuuden edellytykset toimivien kotimaisten kulttuurimarkkinoiden kehittämiseksi.
- Jatketaan toimenpiteitä kansainvälisten suurtapahtumien saamiseksi Suomeen ja Suomen esittelemiseksi ja osallistumiseksi ulkomailla järjestettäviin tapahtumiin.

Audiovisuaalisen kulttuurin digitalisoituminen, EU:n digitaali-strategian linjaukset ja muiden maiden vero- tai muut kannustinjärjestelmät edellyttävät kotimaisen elokuvan tukijärjestelmään muutoksia. Yleisradio on suurin kotimaisten teosten jakelukanava ja merkittävä tuotantojen rahoittaja. Alan

työllisyyttä uhkaa tuotantojen vienti ulkomaille ja Suomen kilpailukyvyn puute kuvauskohteena.

- Kehitetään audiovisuaalisen alan koko tukijärjestelmä resursseiltaan ja tukimuodoiltaan kilpailukykyiseksi Euroopassa ottaen huomion digitaalisuuden vaikutukset ja Suomen elokuvasäätien rooli elokuva- ja audiovisuaalisen kulttuurin ylläpitäjänä.
- Yleisradion mahdollisuuksia kotimaisten ohjelmien ja elokuvien rahoittajana turvataan.
- Vero- tai muita kannustinjärjestelmiä kehitetään tuotantojen houkuttelemiseksi Suomeen.

Tekijänoikeudellisten markkinoiden toimivuus on luovan talouden toiminnan edellytys. Tekijänoikeusjärjestelmän tulee turvata ammatin- ja elinkeinon harjoittamisen mahdollisuudet. Digitalisoituminen ja verkostomaiset tuotanto- ja toimintatavat edellyttävät uudenlaista tekijänoikeusosaamista.

- Tekijänoikeushallintoa kehitetään opetus- ja kulttuuriministeriössä. Tekijänoikeudellisia palveluja kehitetään yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa.
- Tekijänoikeudellisia järjestelyjä, kuten hyvitysmaksu- ja sopimussenssijärjestelmiä, kehitetään tukemaan luovaa taloutta ja luovien sisältöjen laillista hyödyntämistä. Tekijänoikeusjärjestelmän toimivuus arvioidaan. Tekijänoikeudellista koulutusta lisätään.

4.2.5 Liikunnalla edistetään hyvinvointia ja osallisuutta

Liikunnan rooli elämänsisällön antajana sekä terveyden ja hyvinvoinnin vahvistajana lisääntyy. Myös kansantaloudellinen merkitys lisääntyy mm. liikuntapalveluiden tuottamisen, urheiluviihteen ja tapahtumatarjonnan kasvun kautta.

Maan sisäinen väestömuutto vaikuttaa liikuntapalvelujen kysyntään. Tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten liikuntapalveluiden turvaaminen kaikille ja liikuntapalveluiden kehittäminen edellyttävät maan eri alueet huomioivaa liikuntapolitiikkaa. Liikuntapaikkarakentamisen ohjauksella ja avustamisella edistetään väestön monipuolista liikunnan harrastamista.

Valtakunnallisessa liikuntapolitiikassa strategisen ohjauksen ja koordinaation merkitys kasvaa. Poikkihallinnollisen yhteistyön myötä liikunnan toimiala kehittyy osana laaja-alaista hyvinvointipolitiikkaa. Liikunnan kansalaistoiminnan ja julkisen hallinnon yhteistyö korostuu. Muutokset liikuntahallinnossa ja -markkinoilla edellyttävät uudenlaista ja aiempaa laaja-alaisempaa liikunta-alaan liittyvää asiantuntemusta ja osaamista.

- Turvataan yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset liikuntapalvelut koko maassa. Luodaan käyttäjäpalautteisiin perustuva seurantajärjestelmä, jonka avulla kehitetään kunnallisia liikuntapalveluja, erityisesti liikuntapaikkojen saavutettavuutta ja laatua. Tuetaan muuttotappioalueille soveltuvia ja muunneltavia liikuntapaikkapalveluja.
- Käynnistetään yhteistyössä eri hallinnonalojen ja työmarkkinatoimijoiden kanssa toimenpiteet kulttuuri- ja liikuntapalveluiden käytön monipuolistamiseksi työelämässä kansalaisten työurien pidentämiseksi (ks. tarkemmin sivu 18).
- Vahvistetaan liikuntapolitiikan strategista ohjausta kehittämällä tietoperusteisen päätöksenteon järjestelmiä.
- Tuetaan liikunnan koulutuskeskusten verkostoyhteistyön toteutumista sekä liikunta-alan koulutuksen laadun parantamista.

Tarve liikunnan kansalaistoimintaa edustavien liikuntajärjestöjen toimintakulttuurin ja -tapojen uudistamiselle kasvaa. Osallistumisen muodot ovat muuttumassa; sitoutuminen liikunnan järjestö- ja seuratoimintaan vähenee ja vapaaehtoistoimijoiden keski-ikä nousee. Liikuntajärjestöillä voi olla vaikeuksia tunnistaa uusia yhteisöllisyyden muotoja ja vapaiden toimintaryhmien tarpeita. Erityisiä vaatimuksia asettavat myös niiden väestöryhmien huomioiminen, joiden osallistumisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät.

Liikunnan kansalaistoiminnan rinnalla vahvistuu entistä monipuolisempi liikuntapalveluiden kaupallinen tarjonta osana elämystaloutta. Liikuntamatkailu lisääntyy. Liikuntapalveluita käyttävien kuluttajien vaatimustaso kasvaa ja liikuntapalveluita liitetään muihin hyvinvointipalveluihin. Urheilun ja liikun-

nan suur tapahtumat tulevat lisäämään liikuntamatkailua ja ne voivat luoda merkittäviä vaikutuksia eri alueiden kehitysedellytyksiin.

Suomen asema huippu-urheilumaana vahvistuu. Huippu-urheilu on keskeinen osa suomalaista kulttuuria. Sen arvo elämysten tuottajana ja myönteisten esikuvien tarjoajana kasvaa. Euroopan unioni tulee toimivaltansa kautta sääntelemään aiempaa tiiviimmin erityisesti huippu-urheiluun liittyviä kysymyksiä. Suomi on kansainvälisesti keskeinen toimija huippu-urheilun eettisen perustan vahvistajana.

- Liikunnan kansalaisjärjestöjen toimintarakenteita ja -tapoja kehitetään uudistamalla valtionavustuspolitiikkaa sekä purkamalla päällekkäisen toiminnan tukemista. Selvitetään epämuodollisen kansalais-toiminnan avustamisen mahdollisuudet. Vakinaistetaan paikallisen seuratoiminnan tuki.
- Suunnataan liikuntapalveluja erityisryhmille muun muassa selvittämällä mahdollisuudet luoda harrastusvoucher sekä käyttämällä kohdennettua hanketukea. Tuetaan maahanmuuttajien kotouttamista liikunnan avulla.
- Selvitetään koulujen ja muiden julkisten tilojen harrastuskäyttö iltapäivisin ja iltaisin. Selvitetään mahdollisuudet tarjota järjestöjen harrastustoimintaa välittömästi koulupäivän jälkeen tapahtuvaksi.
- Puretaan yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa esteitä liikunnan yhteiskunnalliselta yritys-toiminnalta.
- Tuetaan liikuntamatkailun kehitystä osana urheilun suur tapahtumapolitiikkaa. Luodaan yhteistyössä kaupunkien ja urheilujärjestöjen kanssa edellytykset saada kansainvälisesti merkittäviä tapahtumia ja arvokisoja Suomeen.
- Tuetaan Helsingin Olympiastadionin uudenai-kaistamista vastaamaan kansainvälisten urheilun suur tapahtumien vaatimuksia. Samalla otetaan huomioon rakennuksen arkkitehtoniset ja rakennustaiteelliset lähtökohdat.
- Uudistetaan huippu-urheilun rakenteita sekä avustuspolitiikkaa huippu-urheilun muutostyön esitysten pohjalta.
- Uudistetaan liikuntalaki vastaamaan liikuntakulttuurin muutosta.

4.2.6 Nuoret aktiivisiksi yhteiskunnan toimijoiksi nuorisopolitiikan keinoin

Lapsi- ja nuorisopolitiikan keinoin tuetaan nuorten kasvua ja itsenäistymistä, nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parannetaan nuorten kasvu- ja elinoloja. Nuorisotyön keskeisiä lähtökohtia ovat yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä yhteisvastuu.

Nuorisopolitiikka on tärkeä osa suomalaista hyvinvointipolitiikkaa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämiseksi tulee vahvistaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja työnjakoa (ks. luku 4.3).

Nuorten aktiivisen kansalaisuuden tukemisessa otetaan huomioon perinteisesti merkittävän nuorisojärjestökentän ohella kasvava nuorten osallistuminen ja järjestäytyminen yhteisöllisiksi toimintaryhmiiksi erityisesti sosiaalisessa mediassa. Teknologinen kehitys on luonut mahdollisuudet internet -perusteisiin vaikuttamis- ja osallistumisjärjestelmiin, joita sekä kunnissa ja valtionhallinnossa on viime vuosina kehitetty vastauksena nuorten muuttuneisiin toiminta- ja osallistumistapoihin. Kehitys haastaa voimakkaasti mm. koulujen demokratiakasvatuksen sekä uuden kansalaistoiminnan tukijärjestelmien kehittämisen. Tavoitteena on kehittää nopeasti laajenevan verkkonuorisotyön rinnalle tukijärjestelmiä nuorten omalle verkkonuorisotoiminnalle. Samalla on tuettava perinteisiä nuorisojärjestöjä uudistamaan toimintaansa nuorten uusia toimintatapoja vastaavasti.

- Tuetaan nuorisojärjestöjen toimintaa sekä niiden toimintatapojen uudistamista vastaamaan paremmin nuorten nykyistä toimintakulttuuria.
- Kehitetään tukijärjestelmiä nuorten uusille toimintatavoille erityisesti omalle verkkonuorisotoiminnalle. Taataan jokaiselle lapselle ja nuorelle edellytykset kouluissa, nuorisotiloissa ja kirjastoissa uuden teknologian hyödyntämiseen ja sähköiseen osallistumiseen. Tuetaan nuorten aloitekanava- ja kuulemisjärjestelmän käyttöönottoa kunnissa.

Sekä väestön ikärakenteen muutoksen ja huoltosuhteen heikkenemisen että yksilöiden hyvinvoinnin kannalta tavoitteena on oltava, että jokainen nuori

saadaan aktiivisesti mukaan työ- ja yhteiskuntaelämään. Nuorten opintoihin ja työelämään pääsy on keskeinen syrjäytymisen ehkäisijä ja osallisuuden ja hyvinvoinnin tae. Tavoitteena on pienentää nuorisotyöttömyyttä, sillä syrjäytymisen riski kasvaa, kun nuori ei pääse lainkaan työelämän alkuun. Etsivällä nuorisotyöllä ja nuorten työpajatoiminnalla tavoitetaan ja motivoidaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääviä nuoria koulutukseen ja työelämään. Tavoitteena on nuorisolain muutoksen pohjalta monialaisen viranomaisyhteistyön ja etsivän nuorisotyön laajentaminen kaikkiin Suomen kuntiin.

- Vähennetään nuorisotyöttömyyttä ja nuorten syrjäytymistä nuorisotyön keinoin. Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö laajennetaan koko maan kattaviksi.
- Kehitetään valtakunnallista nuorisokeskusverkostoa sosiaalisen nuorisotyön palvelupisteinä.
- Tuetaan nuorisolain mukaisen monialaisen viranomaisyhteistyön laajentamista kaikkiin maamme kuntiin.

Maassamuuton keskittyminen kasvukeskuksiin lisää niissä nuorisopalvelujen tarvetta. Muuttotappiokuntien mahdollisuudet vastata nuorisotyöpalveluista ovat vastaavasti heikentyneet. Tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen palvelurakenteen kehittäminen ja ylläpitäminen edellyttää samanaikaisesti sekä kasvukeskuspolitiikkaa että Paras -hankkeeseen liittyvää jokaista kuntaa koskevaa palvelurakennepolitiikkaa.

- Kuntien nuorisotyöhön liittyvät keskeiset peruspalvelut turvataan yhdenvertaisesti maan eri osissa.

Lisääntyvään maahanmuuttoon liittyen haasteena on etnisen nuorisotyön kehittäminen, ohjaaminen ammatilliseen koulutukseen ja tätä kautta työelämään sekä kotouttaminen. Etninen nuorisotyö koskee myös suomalaislapsia ja -nuoria.

- Lisätään etnistä nuorisotyötä ja kehitetään sen eri muotoja. Tärkeitä ovat mm. yhteiset harrastustoiminnan muodot suomalais- ja maahanmuuttajalasten ja -nuorten kesken.
- Vahvistetaan etnisten vähemmistöjen nuorten osallistumis- ja vaikuttamisrakenteita.

4.3 Innovatiivinen, selkeä ja tehokas julkinen hallinto

Toimintaympäristön muuttuessa myös julkiselta hallinnolta edellytetään uudistumista. Mm. OECD:n maatutkinnassa on kiinnitetty huomiota siihen, että tavoitteena hallinnon kehittämisessä tulee olla ketteryys ja vahva kokonaisnäkemys sekä läheisempi yhteys kansalaisiin, kansalaisjärjestöihin ja elinkeinoelämään. Tämä edellyttää myös hallinnonalojen välisen työnjaon uudelleen tarkastelua ja yhteistyön tiivistämistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on edistää valtionhallinnon uudistumista vastaamaan toimintaympäristömuutoksia vahvistamalla ennakkoivaa suunnittelua, strategista kehittämistä, tiedolla johtamista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä lisäämällä yhteistyötä ja edistämällä selkeää työnjakoa hallinnonalojen kesken. Keskeisiä yhteistyöalueita ovat mm. luova talous, innovaatiopolitiikka, tekijänoikeusasiat, lapsi- ja nuorisopolitiikka sekä maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskysymykset.

Opetus- ja kulttuuriministeriön omalla hallinnonalalla tulee myös arvioida sitä, kuinka palveluita tulevaisuudessa järjestetään ja hallinnonalan konsernirakennetta ja ohjausta kehitetään. Päämääränä on tarjota entistä parempaa palvelua asiakkaille, myös niukkenevien resurssien olosuhteissa. Toiminnalta edellytetään jatkossa entistä suurempaa tehokkuutta, yhteistyötä sekä vahvaa ohjausta.

4.3.1 Hallinnonalojen välinen työnjako ja yhteistyö

Lapsi- ja nuorisopolitiikkaa koskevaa yhteistyötä ja työnjakoa kehitetään

Lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen ja varhaisen puuttumisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen keinot on tärkeää varmistaa. Monialainen yhteistyö ja selkeä työnjako edellyttävät edelleen kehittämistä. Erityisesti lasten ja nuorten elämänsäkaareen liittyvissä nivelkohdissa kuten päivähoitossa, koulussa sekä opintoihin ja työelämään siirtymisen vaiheissa hallinnonalojen välisen yhteistyön ja tiedonkulun

tulee toimia saumattomasti. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja yhteiskuntaan kiinnittymisestä tulee huolehtia vastuullisesti. Päivähoidolla, koululla ja nuorisotyöllä on tässä keskeinen rooli.

- Hallinnonalat tiivistävät yhteistyötä siten, että erityisesti lasten ja nuorten elämänkaaren nivelseissä heidän hyvinvoinnistaan ja jatkosuunnitelmistaan huolehditaan johdonmukaisesti. Erityisesti tämä koskee opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja toimenpiteitä. Koulujen ja nuorisotyön rooli on tässä keskeinen. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kokonaisvastuuta ja roolia lapsi- ja nuorisopolitiikan ohjauksessa on tarpeen vahvistaa.

Päivähoitojärjestelmä on kehittynyt nopeasti subjektiivisen päivähoito-oikeuden säätämisen jälkeen. Kehittämisen painopiste on ollut 1990- ja 2000-luvulla perheiden palvelussa. Jatkossa on tarpeellista painottaa voimakkaammin lapsen ja varhaiskasvatuksen näkökulmaa. Päivähoito soveltuu hyvin kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuteen opetus- ja kulttuuriministeriössä.

- Päivähoidon hallinto siirretään valtion hallinnossa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Maahanmuuttohallinnon toimivuus

Monikulttuurisuus- ja maahanmuuttokysymykset nousevat yhteiskuntapoliittisesti entistä keskeisempään asemaan. Kuluneella hallituskaudella maahanmuuttokysymyksiin on kiinnitetty merkittävää huomiota ja hallinnonalojen välistä yhteistyötä on tiivistetty. Koordinaatiosta on vastannut sisäasiainministeriö.

- Maahanmuuttoa koskevaa ohjausta ja yhteistyötä kehitetään. Arvioidaan vuoden 2008 alusta toteutetun maahanmuuttohallinnon rakenneuudistuksen toimivuus.

Elinikäisen oppimisen hallinto

Elinikäisessä oppimisessa korostuvat koulutuksen ja muun osaamisen kehittämisen johdonmukainen eteneminen ja opetuksen laatu. Koulutuksen sujuvan järjestämisen ja yksilöllisten koulutuspolkujen suunnittelu edellyttää koulutuksen hallinnollista virtaviivaistamista. Tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriön alaista tutkintoon johtavaa koulutusta rahoitetaan ja hallinnoidaan kahden ministeriön toimialalla, mikä on osaltaan hankaloittanut kattavan elinikäisen oppimisen näkökulman muodostamista. Myös aikuisten opintojen aikaisten etuuksien järjestelmä on käytännössä muuttanut perinteistä aikuis-koulutuksen hallintomallia. Aikuisille suunnatussa koulutuksessa on rahoitus- ja ohjausjärjestelmiä kehitettävä tukemaan aikuisten oppimista ja yksilöiden ja työmarkkinoiden kannalta tehokasta koulutuksen järjestämistä.

- Selvitetään mahdollisuudet rahoittaa ja hallinnoida kaikkea ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, aikuiskoulutuksesta annetun lain, ammattikorkeakoululain ja yliopistolain mukaista tutkintoon johtavaa koulutusta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla. Muutoksella ei olisi vaikutusta hallinnonalojen perusvastuisiin esimerkiksi väestöryhmien osalta.

Säädöskielen lautakunta

Ymmärrettävät ja selkeät säädökset edesauttavat demokratian ja kansalaisten oikeusturvan toteutumista. Vastuu säädösten kielenhuollosta on kuitenkin käytännössä jäänyt yksittäisen lainvalmistelijan harteille. Valtioneuvostoon tulisi perustaa säädöskielen lautakunta. Lautakunnan tehtävänä olisi mm. säädösten suomen kielen huollon koordinoiminen ja yhteisten linjausten laatiminen. Parhaiten lautakunta soveltuisi sijoitettavaksi oikeusministeriön yhteyteen.

- Edistetään säädösten suomen kielen huollon yhteistyötä perustamalla säädöskielen lautakunta.

4.3.2 Aluehallinnon kehittäminen

Aluehallinnon uudistuksessa on selkeytetty aluehallintoviranomaisten työnjakoa ja poistettu päällekkäisyyksiä. Myös aluejakojen yhdistäminen on selkeyttänyt aluehallintoa. Alueellisen kehittämistyön vaikuttavuuden parantaminen edellyttää kuitenkin aluehallinnon edelleen kehittämistä. Myös aluehallinnon ohjausta on tarpeen kehittää.

- Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten lukumäärää vähennetään toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi. Kehitetään valtionhallinnon ja muiden alueellisten toimijoiden yhteistyötä.
- Valtioneuvosto käynnistää valtion aluehallinnon tulossuunnittelun ja -ohjauksen kehittämishankkeen vuonna 2011.

4.3.3 Kuntapolitiikka

Kuntien vastuulla olevan opetuksen ja palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen on oltava vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta. Kuntien tulee olla taloudellisesti riittävän vahvoja, jotta ne pystyvät turvaamaan opetuspalvelut kaikille lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Kuntien pitää myös pystyä huolehtimaan palveluiden laadullisesta kehittämisestä sekä turvallisesta ja terveellisestä opiskeluympäristöstä ja siitä, että rakenteet kestävät myös tulevaisuudessa. Samoin tulee turvata kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja kirjastopalvelut.

- Kuntarakennetta kehitetään edelleen tavoitteena peruspalvelujen yhdenvertaisen toteutumisen taloudellisten ja rakenteellisten edellytysten turvaaminen. Pienten kuntien määrää vähennetään.

4.3.4 Kansallinen digitaalinen kirjasto ja pitkäaikaissäilyttäminen

Tietoyhteiskunta- ja digitalisoitumiskehityksessä on varmistettava kulttuurin ja tieteen digitaalisten tietovarantojen tehokas ja laadukas hallinta, jakelu sekä säilyttäminen. Tarvitaan yhteensopivien tietojärjestelmien sekä yhteisten palvelukokonaisuuksien kehittämistä ja ylläpitoa. On huolehdittava myös digitaalisten kulttuuriperintö- ja asiakirja-aineistojen sekä tutkimusaineistojen pitkäaikaissäilytyksestä. Tämä edellyttää rahoituksen järjestämistä kirjastoja, arkistoja ja museoita koskevan Kansallisen digitaalisen kirjaston toteuttamiseksi. Pitkäaikaissäilytysjärjestelmän toteuttaminen mahdollistaa arkistolaitokselle valtionhallinnon asiakirja-aineistojen ottamisen vastaan sähköisessä muodossa. Arkistolaitos säilyttää valtionhallinnon pysyvästi säilytettävät 40 vuotta vanhemmat asiakirjat niin tutkimuksen kuin kansalaisten oikeusturvan takaamiseksi. Lähivuosina arkistotilan tarve kasvaa yli 40 vuotta vanhemman paperimuotoisen aineiston tullessa siirtoikään.

- Vakiinnutetaan kansallinen digitaalinen kirjasto ja liitetään se Euroopan digitaaliseen kirjastoon Europeanaan. Digitaalisessa muodossa olevien kulttuuriperintö- ja asiakirja-aineistojen säilyminen turvataan pitkäaikaissäilytysjärjestelmällä. Kulttuuriperintö- ja asiakirja-aineistojen digitointia vauhditetaan. Edistetään arkistolaitoksen keskusarkistohankkeen toteuttamista osana valtionhallinnon asiakirjojen lakisääteistä pysyvää säilyttämistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-485-941-7 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (PDF)

Helsinki 2010